

МОМЕНТИ ОТ
ЕДНА ГОДИНА
НА ИЗПИТАНИЯ

ПРИЗРАЧНИТЕ
ХИМАЛАЙСКИ
БАРСОВЕ

NATIONAL GEOGRAPHIC БЪЛГАРИЯ

ЗЕМЯТА НА КУКЕРИТЕ

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG

ISSN 1312-6571

5,40 лв

СЪДЪРЖАНИЕ

На корицата:

На 2700 м височина на билото на Пирин тримата маскирани „чауши“ изглеждат като у дома си. Някога много отдавна планината е вдъхновила местните жители да създадат това същество.

СНИМКА: ИВО ДАНЧЕВ

СТАТИИ

Земята на кукерите

Те танцуват по улиците. Предрешени като зверове или типични персонажи, винаги с маски или начернени лица, често със звънци на пояса, с парцаливи дрехи или с костюми от кожи с козината навън. На повечето от нас са известни като кукери, но местните названия в различните региони на България са десетки.

СНИМКИ: ИВО ДАНЧЕВ
ТЕКСТ: ИГЛИКА МИШКОВА
..... стр. 30

Годината, която ни подложи на изпитания

През изминалата година вирус, протести и климатични промени преоблякоха света. Болните от Ковид-19 нарастват до толкова, че болниците се препълниха. Възмущението срещу расовото неравенство и полицейското насилие заля света. Бедствията сполетяха Земята – нашествията от скакалци, урагани, пожари, земетресения... Колко още ще може да издържи всеки от нас?

..... стр. 50

Хималайски барсове

От хилядолетия тези потайни котки дебнат из най-суровите места в Централна Азия. Тук разреженият въздух, дълбокият сняг и студът са позволили на барсовете да избягват срещите с хората. Но благодарение на опазването, фотокапаните и туризма те най-сетне угват на фокус.

ТЕКСТ: ПИТЪР ГУИН
СНИМКИ: ПРАСЕНДЖИТ
ЯДАВ, ФРЕДЕРИК ЛАРЕЙ
И САНДЕШ КАДУР
..... стр. 80

КРАСИМИР ДРУМЕВ

Чудесно, ама не съвсем...

Драги читатели, сега, в началото на новата година, ще споделя чудесен факт. Като го научих, си отгърнах.

Знаете ли, оказа се, че има по-добри планети за живот от нашата Земя. Откриха ги неотдавна астрономите. Аз досега си мислех, че като нашата друга такава няма. Дядо Вазов го беше казал за България – „Отечество любезно, как хубаво си ти!“. Ще се съгласите, че това важи за цялата планета.

Добре, но несъмнено ще попитате защо съм си отгърнал, като съм научил, че има по-готини от нашата планета. Ами много просто. Ще престанем да се измъчваме да я поддържаме чиста и комфортна за живот. С лекота ще изхвърляме боклуци в реки и морета, ще тровим безрижно почвата, ще изпращаме милиарди тонове вредни газове в атмосферата. Е, вярно, ще продължи глобалното затопляне, ще измират животни и растения, а пък ние ще се борим с пандемии. Днес Ковид-19, утре Ковид-20 и т.н.

Само че това няма да ни засяга занапред! Нали самият Стивън Хокинг ни призова да се местим на Марс, че на Земята няма да става за живеене от повсеместното замърсяване. Оказа се, че и той не е знаел това, което сега ние го знаем. А именно – има къде да идем на далеч по-добри места за живеене!

Виждате само каква прелест. Цитирам буквално:

„Ново проучване, публикувано в списание *Astrobiology*, твърди, че някои екзопланети вероятно биха могли да предложат още по-добри условия за живот, отколкото нашата Земя.

Някои от т.нар. супер обитаеми планети биха били по-стари, малко по-големи, малко по-топли и малко по-влажни от Земята, като по този начин на теория – дори по-подходящи за произхода и развитието на живота.

Учените установили, че супер обитаема планета в идеалния случай би била планета по-голяма от нашата, тъй като ще има по-голяма площ за обитаване и гравитацията ще гарантира наличието на атмосфера за по-дълъг период от време. Освен това планетата трябва да е на възраст между 5 и 8 млрд. години, за да има геотермална топлина и геомагнитен защитен слой. Също така е нужно наличието на водни ресурси и висока влажност и по-висока с 5°C температура на повърхността.

Спирам с цитата дотук. Сега идва нещо не толкова приятно. За да стигнем до тези прекрасни планети, ще трябва да пътуваме повече от сто години със скоростта на светлината.

Далечко е. Май най-добре е да си пазим нашата.

„ТОЛКОВА БЯХ
БЛАГОДАРЕН, ЧЕ МОГА
ДА ОБИКАЛЯМ. ИМАХ
УСЕЩАНЕ ЗА ЦЕЛ.“

ДЕЙВИД ГУТЕНФЕЛДЕР

Дейвид Гутенфелдер израснал в малка ферма край мъничко градче в Айова. Оттогава насам той пътувал надлъж и шир и отразявал геноцида в Руанда, войната в Ирак и други основни новинарски събития. Помогнал за откриването на първата западна новинарска агенция в Северна Корея – тази на „Асошиейтед Прес“.

Дейвид Гутенфелдер
Фотограф на *National Geographic* от

2011 г.

КОГАТО ПАНДЕМИЯТА ВРЪХЛЕТА, казах на моите редактори, че ще отида където ме пратят – Италия, Китай, Ню Йорк, всяка друга гореща точка. В общи линии ми отговориха: „По-полека, тигре“. Никой никъде нямаше да ходи. Така че трябваше да измисля как да допринеса отговорно за една история, която касасе всички хора на света. Скоро осъзнах, че това означава да работя в собствения си заден двор – за мен това е Средният запад. Започнах да обикалям с колата, като исках да разбера какво означава вирусът за хората в „транзитните райони“ – онази част от страната, която често бива забравена.

Трябваше да променя начина си на работа. Как да снимаш хората от разстояние? Как да пристъпиш отговорно в личните им пространства?

Започнах да използвам дрон. Пробивах се към хората: „Хей, имате ли против да използвам моята коронавирусна социално дистанцирана летяща камера, за да ви снимам?“. Дронът, който управлявах сравнително близо до земята, ми позволяваше да снимам от разстояние.

След снимките оставях бележка с моя адрес и телефон на колата на човека, на предната врата или в пощенската кутия. Казвах им – свържете се с мен, ако искате да ми разкажете какво се случва в живота ви, пак аз ще ви пратя снимки. Тръгнах се от

отговорите, които получих. Видях двама души да си приказват в един двор – единият на стълбите, а другият на стол на два метра от него. Изглеждаше нещо напълно ежедневно, но после получих имейли от тях. Единият работеше в интензивно отделение; цял живот били добри приятели и сега наистина им беше много трудно. Тъй като се срещаш с хора и ги снимах, сам за себе си реших, че съм работник от първа необходимост. Бях толкова благодарен, че разполагах с фотографията, тъй като можех да виждам нещата с очите си. Имах усещане за цел.

После убиха Джордж Флойд на 10 минути от дома ми в Миннеаполис. Почувствах дълбоко като журналист и член на тази общност да документирам протестите. В миналото съм имал привилегията да пътувам до други части на света и да снимам борбите на други хора – и привилегията да се прибера у дома след това. Сега си мисля, че може би най-доброто, което можем да направим, е да работим и да бъдем част от своите собствени общности.

—РАЗКАЗАНО ПРЕД РЕЙЧЪЛ ХАРТИГАН

Докато шофирам през Лейк Милс, Айова, Дейвид Гутенфелдер видял човек, облечен като Великденския заек на задната седалка на автомобил. Последвал колата. Шофьорът, Она Ван Хейдън, била ръководител на местната организация на гърл-скаутите. Тъй като ежегодното търсене на великденски яйца било отменено, тя убедила сина си Трейз да облече заешкия костюм и да раздава гърл-скаутски курабийки.

Повито
дете спи в
Улан Батор,
Монголия.

„БЕШЕ ТАКОВА ОТКРОВЕНИЕ – ДА ВИДЯ КАК ПАНДЕМИЯТА СЕ РАЗГРЪЩА В ГЛОБАЛЕН И ЛИЧЕН МАЩАБ.“

ХАНА РЕЙЕС МОРАЛЕС

Хана Рейес Моралес,
изследовател на
National Geographic, си
служи с фотографията,
за да изследва темите
за устойчивостта в
живота и нежността
наред злощастията.

През 2019 г. получи
наградата за визионер
от тръста „Тим
Хедърингтън“, наречен
на покойния британски
фоторепортер.

Хана Рейес Моралес
Фотограф на
National Geographic от
2017 г.

ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ НЯКОЛКО ГОДИНИ работех по моя проект „Живи приспивни песни“ – за това как родителите създават усещане за по-голяма сигурност у децата си чрез приспивни песни и приказки. С партньора ми репортер Рупърт Компстън отидохме до турско-сирийската граница; за бежанските и мигрантски семейства там приспивните песни бяха частици от дома, които можеха да вземат със себе си. Пътувахме до Либерия, където говорихме с млади майки и видях как в песните им се пееше за надежда. После посетихме Монголия, едно от най-студените места на света. За да сгреят домовете си, номадските семейства горят въглища, което, разбира се, замърсява въздуха. Запознахме се с майка, която пееше приспивни песни с лечителни думи, когато на децата им беше лошо от въздуха.

Това бяха местата, до които стигнахме, и имахме план за останалата част от историята. Само че се наложи да променим намеренията си и да се посветим на това, което всички преживяваме – пандемията. Успях да видя как изглежда създаването на усещане за сигурност в реално време – как родителите помагат на децата си да се ориентират в бързо променящи се условия.

В САЩ посетих семейства, чиито деца имаха увреден слух. Приспивните песни не са просто песни – освен това усещаш близостта на лицето на мама и нежното полюшване. Една

майка, чийто син носи кохлеарен имплант, каза, че му пее всяка вечер, тъй като не е сигурна дали ще може да я чуе на следващия ден.

Мислим си, че приспивните песни са само за децата, но те са и за родителите. В контекста на пандемията наблюдавахме как здравните и други работници от първа необходимост продължаваха да следват ритуалите за лягане и да пееят приспивни песни, но по начини, които ги държат на безопасно разстояние от децата

им. Една от здравните работнички ми каза, че сега им пее и разказва приказки само по мобилен телефон и видеовръзка.

Беше истинско откровение за мен – да видя как пандемията се разгръща в глобален мащаб и после да я срещна в индивидуален план в различни спални. Горда съм, че успяхме да продължим с проекта, който ми беше много, много на сърце, и не позволихме на пандемията да го преобърне.

—РАЗКАЗАНО ПРЕД ПАТРИША ЕДМЪНДС

**ХАНА РЕЙЕС
МОРАЛЕС**

ПОГЛЕД НАЗАД

УБЕЖИЩЕ ОТ БУРЯТА НА ОТЧАЯНИЕТО

Хана Рейес Моралес много се вълнува от това как медиите описват „жените, които са оцелели“. Самата тя е оцеляла от сексуално посегателство като дете и е твърдо решена да използва фотографията, за да документира реалностите от живота на тези жени.

За проекта „Убежище от бурята“ Моралес си партнирала с авторката Аурора Алмендрал, за да разкаже ис-

ториите на филипинките, напуснали селските райони, за да станат сексуални работнички в Анджелес Сити – филипински квартал с червени фенери. Много от тях издържали семейства в села, които – с влошаването на климатичните промени – може да се окажат изложени на все по-голям риск от тайфуни.

Тайфуният Хайян, един от най-мощните циклони в историята, връхлетял Филипините през 2013 г. Прогонил от домовете им около 4 млн. души и трафикантите на хора привлекли отчаяни жени да работят в барове, където станали сексуални работнички.

Сред жените, които Моралес снимала, имало три

сестри, които изпращали заработеното въкъщи, за да може майка им да се лекува от рак и да възстанови разрушения от Хайян дом.

Преследването на чувствителни теми са убедили Моралес в едно: „Ако достатъчно дълго се занимаваш с някоя история, ще видиш как хората намират начин да се справят с трудни ситуации. Затова не трябва веднага да заявяваме: „Това е тяхната история“. Винаги трябва да се оставяме те да ни водят.“ —п. е.

Моралес снимала жени в сферата на секс услугите – понякога по начин, който прикривал идентичността им – в Анджелес Сити, квартал с червени фенери на Филипините.

ГЛЕДНАТА ТОЧКА НА АКУЛАТА

СНИМАЧНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ СЕ РАЗВИВАТ, НО
ЦЕЛТА НА „КРИТЪРКАМ“ ОСТАВА СЪЩАТА:
ДА СТИГНЕ ТАМ, КЪДЕТО ХОРАТА НЕ МОГАТ

СНИМКА: **МАРК ТИЙСЪН**

Тази „Критъркам“,
конструирана по поръчка
в седалището на *National
Geographic*, е проектирана
да се закрепва за перката
на акула, за да следи
придвижването ѝ във водата.

ЮЛСКИЯТ БРОЙ на *National Geographic* 1906 г. бил посветен на непринудени снимки на животни, заснети с „фотокапан“ – устройство, пушкащо в действие светкавица и фотоапарат.

Повече от век по-късно инженерите от NG продължават да изобретяват нови начини за заснемане на животни в дивата природа. Съвременните фотокапани могат да функционират месеци наред, а камерите „Критъркам“ са толкова леки, че могат да бъдат закрепвани на риби.

Преди десетина години инженерите от NG се надявали да покажат гледната точка на една акула край бреговете на Мексико. Те конструирали камера с висока разделителна способност, която да бъде прикрепена към перката ѝ. При един от опитите да я закрепят инженер Майк Шепърд паднал от лодката точно когато гледната акула се върнала да търси още от примамката. „Работата не е опасна като на пожарникарите“ – казва Шепърд, който се покатерил на борда невредим. Но „понякога се случва да правиш безумни неща, например да се опитваш дакрепиш камера за акула.“

—НИНА СТРОХЛИК

Тази форма на главата (тъмната), нарисувана през XVII в., отдавна служи като артистично – и неточно – изображение на додо

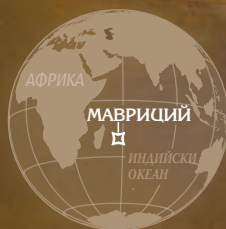
старо изображение
съвременно изображение в реален размер

НОВИЯТ ОБРАЗ НА ДОДОТО

ИЗГОТВИЛИ: **ФЕРНАНДО Г. БАПТИСТА**
И **ПАТРИША ХИЙЛИ**

ПОРТРЕТ НА ИЗЧЕЗНАЛАТА нелетяща птица, вдъхновявала художници и небивали истории от векове, бавно приема по-ясни очертания. Съвременните научни инструменти и новооткритите кости, в комбинация с исторически свидетелства и изследвани в миналото екземпляри дават на учените нови прозрения за анатомията на тайнствената птица и жизнения ѝ цикъл на о-в Мавриций.

- ◆ Изчезнал вид
- ◆ Изчезнал на Мавриций

ПО-ОСТРИ СЕТИВА

Пропорциите на мозъка подсказват, че додото, което отдавна е смятано за глупаво, е било също толкова интелигентно, колкото гълъбите. Мозъците на додото и пустинното гого имали също и големи обонятелни луковичи, което подсказва за остро обоняние с цел откриване на храна.

(Изображението на мозък вдясно не е в мащаб.)

обонятелна луковича

Никобарски гълъб

Пустинното гого и слонската костенурка изчезнали от о-в Родригес един век след додото.

НАХОДКА НА СКЕЛЕТ

Триизмерно сканирано изображение на рядък, почти непокътнат скелет е показало на учените истинската структура и форма на костите на додото.

Дебелата, пореста кост над предния мозък позиционирала мозъка на додото по различен начин от мозъците на повечето птици.

Малките, закрънели криле вероятно са били използвани за демонстрация и за помощ при пазенето на равновесие.

нова форма
10,2 kg

стара форма
21 kg

коляно

глезен

♦ Гигантска маврицийска куполокоруба костенурка
Cylindraspis inepia

♦ Ръждив нелетиящ дърдавец
Aphanapteryx bonasia

РАЗКРИТИЕ ЗА СЕМЕЙНОТО ДЪРВО

ДНК изследванията разкриват, че додото е било вид гълъб, свързан с изчезналото пустинно гого и съвременния никобарски гълъб.

Никобарски гълъб
Caloenas nicobarica

♦ Додо
Raphus cucullatus
Изчезнало между 1662 и 1688 г.

♦ Пустинно гого
Pezophaps solitaria
Изчезнало между 1760 и 1765 г.

Общ предшественик

В ОГЛЕДАЛНАТА СТАЯ

Въз основа на ранни разкази на моряци, скици и рисунки на додота в плен образът на птицата претърпял фантастичен обрат. През XVII в. портретите на комични, тантурести птици се превърнали в стандарт за бъдещи класици като „Алиса в страната на чудесата“.

КАК Е ЖИВЯЛО

Скорошни открития помагат да се обясни как додото – по-умно и по-елегантно, отколкото сме предполагали преди – се е приспособило към често връхлитания от циклони остров. После, през 1598 г., на Мавриций пристигнали европейци, плъхове и прасета и станали причина за изчезването на додото.

- ◆ Изчезнали видове
- ◆ Изчезнали на Мавриций

◆ **Маврицийски ширококлюн папагал**
Lophopsittacus mauritianus

◆ **Маврицийски гигантски цинк**
Leiolopisma mauritiana

◆ **Гигантска маврицийска плоскокоруба костенурка**
Cylindraspis triserrata

яйце

1

гнездо

малко

2

3

4

Възрастен индивид
Височина
91 см

ЛЕТЕН СЕЗОН НА ЦИКЛОНИТЕ

август

септември

октомври

ноември

декември

януари

РАЗМНОЖАВАНЕ

Женските започвали да овулират през август. Според очевидци гнездата се свивали на земята; размерът, формата и броят на яйцата са неизвестни.

БЪРЗ РАСТЕЖ

Малките се излюпвали и пораствали до почти пълен размер само за месеци, може би за да оцелеят по-успешно през летния сезон на циклоните.

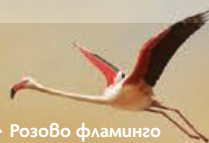

БОГАТА ЕКОСИСТЕМА

Подобно на много други същества от епохата си, догото зависело от сладководните басейни на острова – често налични дори по време на суша. То търсело ядки, плодове и семена в околните гори.

◆ Розово фламинго
Phoenicopterus roseus

5
смяна на оперението
(тъмнокафяво)

6

7
в пълно оперение
(сиво)

Ранните изображения може да са били повлияни от сезоните или от циклите на оперението, като птиците изглеждали по-тъмни и по-слаби, когато си сменяли перата, и по-светли и по-едри в пълно оперение.

В ЮЖНОТО ПОЛУКЪЛБО

февруари

март

април

май

юни

юли

СМЯНА НА ОПЕРЕНИЕТО

Сменящите перата си догата изглеждали също толкова разперушинени, както и средата им през сезона на циклоните.

Старите, износени пера се разхлабвали във фоликулите си поради растежа на набождащите нови пера, които в крайна сметка избутвали старите.

СВАЛБАРД НА ХОРИЗОНТА

АРКТИЧЕСКИТЕ ПАНОРАМИ често изглеждат равни и пуссти, но този норвежки архипелаг предлага планински пейзаж и 3500 км крайбрежие. Свалбарг, където се намира най-северното целогодишно селище на света, е населен, но не и многолюден – белите мечки са повече от хората.

КАКВО ЩЕ ВИДИТЕ

В центъра на вниманието на това далечно място са величествените представления на природата.

- **Светлина:** През летните месеци слънцето никога не залязва. През зимата то въобще не изгрява, но по небето танцува северното сияние.
- **Диви животни:** Из пейзажа скитат северни елени и полярни лисици, моржове и тюлени плуват край брега, а над главите се носят тълкюни кайри. Белите мечки са трудни за откриване, но първата среща със сигурност компенсира всички усилия.
- **Пейзажи:** Ледници, фиорди и заснежени върхове изпълват гледката.

ФОТОГРАФСКИ СЪВЕТИ

През цялото време трябва да сте готови за абсолютно всичко – казва фотографката Акейша Джонсън, – тъй като условията се променят за секунди. За да запечатате и пейзажа, и дивите животни – съветва тя, – носете си и широкоъгълни, и телеобективи; задължително ви трябва непромокаема фото чанта и калъф за смартфона. Когато композирате пейзажни кадри, включвайте хоризонта, за да уловите огромната шир. През пролетта и есента обърнете специално внимание на изгрезите и залежите, когато светлината огрява краищата на леда и океанът прилича на светеща мозайка.

КАК ДА СТИГНЕТЕ ДОТАМ

Повечето посетители летят през Осло за Лонгирбюен, най-голямото селище на Свалбарг, прегърнало брега на о-в Шпицберген. Тъй като няма много надеждни пътища, обиколките обикновено стават с малки кораби (с под 200 пътници), които могат да си направят път през райони с пътен морски лед. Нагуваеми лодки прекарват пътниците до тундрата и пещери, където водачи организират преходи и наблюдения на диви животни.

„В АРКТИКА ЛЕДЪТ, ПЕЙЗАЖИТЕ,
ВРЕМЕТО И ДИВИТЕ ЖИВОТНИ
НЕПРЕКЪСНАТО СЕ ПРОМЕНЯТ –
НАПОМНЯНЕ, ЧЕ ЦЕЛИЯТ
ЖИВОТ Е ТАКЪВ.“

—Акейша Джонсън

НА ТЕРЕН

В ЧИСЛА

60%

ПРИБЛИЗИТЕЛНА ПЛОЩ,
ПОКРИТА ОТ ЛЕДНИЦИ

1050

РАЗСТОЯНИЕ ОТ
СЕВЕРНИЯ ПОЛЮС В КМ

3000

ПРИБЛИЗИТЕЛЕН БРОЙ
НА БЕЛИТЕ МЕЧКИ, КОИТО
ОБИКАЛЯТ РАЙОНА

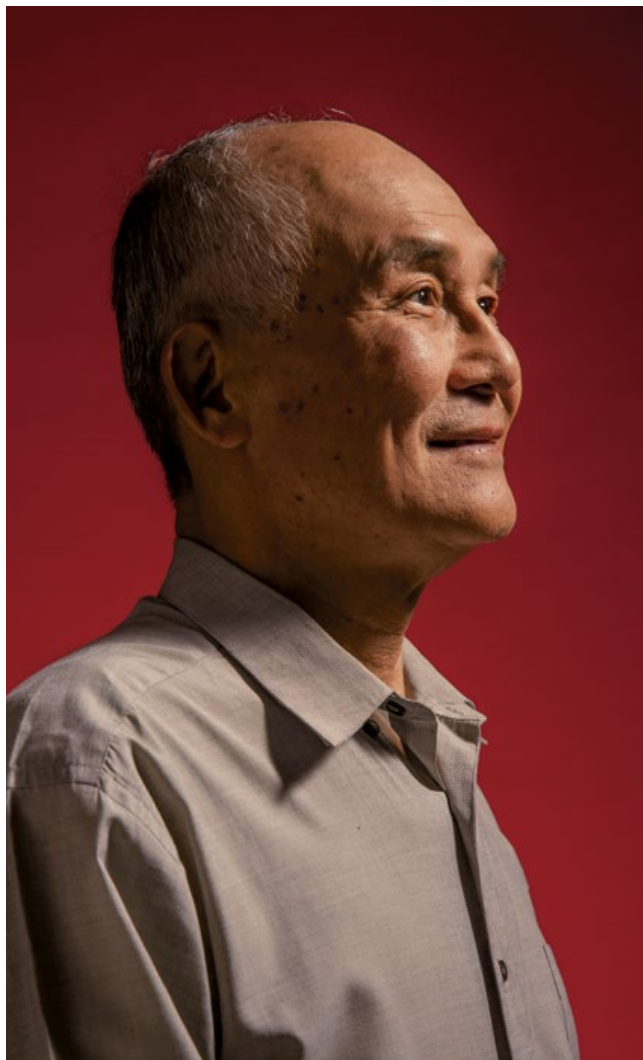

ТЕКСТ: ДАНИЪЛ СТОУН СНИМКА: АКЕЙША ДЖОНСЪН

СЛЕДИ ОТ ЛИПСВАЩИ ДИНОЗАВЪРСКИ ЯЙЦА

ТЕКСТ: ДАРЪН СМИТ

Тимъти Хуан, преподавател в университета „Чжунсин“ и университета „Дзилин“ в Китай, използва високотехнологично оборудване за сканиране, за да разкрие химичния състав на фосилите.

195

милиона години

Предполагамата възраст на фосилите от ранната юра на ембрион и яйчени черупки от луфенгозавър, открити от Тимъти Хуан в Южен Китай.

Вашата подкрепа позволи на Националното географско дружество да финансира този и други научни и изследователски проекти.

ДРЕВНИТЕ НИ ПРЕДШЕСТВЕНИЦИ

дошли от морето и съдът, с който покорили земята, бил яйцето – голям скок в еволюцията за всички сухоземни гръбначни, които последвали. Трайна мистерия във фосилната история е липсата на запазени яйца или яйчени черупки през първите 125 млн. г. от развитието на яйцеснасящите видове, въпреки че скелетните им останки се фосилизирали.

Тимъти Хуан, химик по образование, се заривил по динозаврите на пътуване в Монтана през 1995 г., където открил първия си фосил. Палеонтологията обикновено се фокусира върху морфологията – формата и функцията, на фосилизираните кости. Хуан си помислил, че липсващият елемент се намира по средата: химичния състав на костите и материалите, запазени около тях.

След смъртта на динозавъра меките му тъкани се разлагали и течностите попивали в почвата. Тази смесица можела да се фосилизира и да образува матрица около костите. Хуан открил, че както матрицата, така и костите съдържат химически улики за динозаврите и за местообитанията им. Протеините, които оцеляват при фосилизацията, могат да разкрият например каква е била кожата на динозавъра или с какви растения са били хранени малките динозавърчета в гнездото.

През 2003 г. в китайската провинция Юнан Хуан открил фосил, който по-късно бил идентифициран като ембрион на луфенгозавър. През 2010 г. разкопки на мястото разкрили гнездова колония с най-старите запазени ембриони и яйчени черупки, откривани някога.

Хуан се надява химичните проучвания на тези и други фосили да разгадаят загадката на липсващите яйца във фосилната история, като ни кажат повече за околната среда. □

ПОСРЕДНИЦИ МЕЖДУ СВЕТОВЕ

Първият чауш (тур. пазач) стои гордо начело на своята група. И до днес през зимата в Разлог се изпълнява ритуалът *Старчевата*. Всеки квартал има своята група чауши. След като преминат през своя квартал, всички групи се събират на площада, а накрая се избира т.нар. първи чауш – най-красивият от всички.

ИЛИ ПАЗИТЕЛИ НА ТРАДИЦИЯ

МЕЖДУ
ДВА СВЯТА

Сурвакари от пернишкото село Елов дол разговарят, докато носят своята гордост – три от последните стари дървени глави в областта. Почти всички дървени глави днес са изкупени от

колекционери, а повечето стари майстори са покойници. Сурова е най-големият и най-тачен празник В година, за който се приготвя цялото село.

ТЕКСТ: ИГЛИКА МИШКОВА

СНИМКИ: ИВО ДАНЧЕВ

Има дни в годината, изпълнени с шествия на шумни дружини със страшни маски, звън на чанове и хлопки, които нарушават обичайния ритъм на живот

и извършват действия, непонятни и забавни за външни хора, а за местните – традиционни и много обичани ритуали. Става дума за многовековна езическа традиция, наситена с магически послания и ритуали, съхранила се в борба с църква и държавни структури, а днес често вкарана в рамките на фестивали, поощрявана от локални или национални власти в политика за „запазване на културно наследство“.

Арапи, бабугери, брезая, дервиши, джамали, дракуси, камили, кукери, кукове, мечкари, песяци, пустовски старци, старци, сурвакари, сурвашкаръе, чауши – това са само част от наименованията, с които са известни маскираните в България. Днес названието „кукери“ се е превърнало в събирателно за всички тях. А кукерите са просто персонажи на един от локалните маскардни обичаи в Югоизточна България.

Общото между всички тях е „маскирането“ на участниците. Не само с маски на лицата, но и с дрехи, боядисване на части от тялото, употреба на обредни пред-

мети. Всеки обичай има свои характерни персонажи, които често дават името на маскарнатата дружина. Костюмите и маските варират широко в диапазона между животни, чудовища и типаж с човешки облик, така че могат да се разглеждат като зверове, дяволи, своенравни, комични и страшни същества. Някога ритуалът е бил важна част от живота на общността. Маскирали са се само момците, които са очаквали този момент като своеобразно „свидетелство за зрелост“ – мъжката инициация.

Игрите са били важни и за общността, не просто като празник и веселба, а със своето философско и космогонично значение. Кръговратът на сезоните и природата

Щербо, Джумал, Пазарджишко
Кожите на Джумала се накисват във вода ден преди ритуала, за да омекнат, а после се съшиват с голяма игла по тялото на мъжа. Когато питат Щербо защо не използват щавени кожи и катарамии за закопчаване, той отговаря, че държи традицията да се запази като едно време.

Кукери от с. Чарган, Ямболско, извършват обредно заораване. Кулминацията на ритуала в Югоизточна България е обредното заораване и засяване.

Двама от кукерите се впрягат в ралото и изорават бразди. Обредните действия обезпечават плодородието в най-общ смисъл – при хора, животни и посеви.

Черен кукер от с. Веселиново, Шуменско.

1

2

3

4

5

6

1. Дервиш от с. Лесичово, Пазарджишко; 2. Старец – с. Александрово; 3. Бабузер от с. Бачево, Разложко; 4. Старец от Карловско; 5. Старец – Благоевградско; 6. Кукер от с. Бояново, Елховско

Арапите от шумения квартал Макак са се преселили тук в началото на XX в. от района на Пернишко. Гордеят се със запазеня стар облик на маските, макар че материалите са обновени

с фабрични. Арапите обхождат селището всяка година на първи януари. И те като другите маскирани обясняват, че изрите им прогонват злото и викат доброто.

Козлите напоследък са често срещани маскарадни образи в северните поли на Рила планина, Родопите и В Калофер. За изработката на маската и костюма се отглеждат и селектират

избрани животни с дълга козина - дългоруности кози. Необходими са качествени кожи и много време, а тежлото на един костюм може да достигне 20 кг.

ГОДИНА НА

ИЗПИТАНИЯ

23.04

**КРАЙНИ МЕРКИ И
НЕДОСТИГ НА СРЕДСТВА
БОГАЛУСА, ЛУИЗИАНА, САЩ**

Снимка:
МАКС АГИЛЕРА-ХЕЛВЕГ

Пандемията завари много здравни системи с недостатъчни запаси от средства за спешни ситуации. Лекарят Джералд Форет си слага защитна маска, преди да презледа пациенти с Ковид-19 в болницата „Св. Богородица на ангелите“ в Богалуса. Маските N95 били на привършване, затова Форет използва наличен респиратор. Покриващата цялото лице маска му осигурила почти пълна защита от аерозолните частици, когато влязъл в отделението с понижено атмосферно налягане, където се лекуват заразените с коронавирус.

“

**ВЛИЗАНЕТО В
ПОМЕЩЕНИЕТО
БЕЗ МАСКА
БИ МОГЛО
ДА Е ФАТАЛНО.”**

— МАКС АГИЛЕРА-
ХЕЛВЕГ

Г О Д И Н А Т А   В   С Н И М К И

ВИРУС, ПРОТЕСТИ И КЛИМАТИЧНИ ПРОМЕНИ ПРЕОБРАЗЯВАТ СВЕТА

14.04

НА ФРОНТОВАТА ЛИНИЯ НА ГЛОБАЛНА КРИЗА ИСТАНБУЛ, ТУРЦИЯ

Снимка:

ЕМИН ЙОЗМЕН
MAGNUM PHOTOS

Общински служител дезинфекцира улица в туристическия квартал Бейозлу, където туристите ги няма. Когато градовете по цял свят се затвориха, много хора можаха да се оттеглят у дома. Други, вече определени като крайно необходими, трябваше да продължат да работят. Подобно на много страни, Турция изпратила армии от работници в защитно облекло да пръскат улиците с надеждата да ограничи разпространението на вируса и може би да успокои гражданите, че се предприемат мерки. По-късно Световната здравна организация предупреди, че този метод не е ефективен срещу разпространението на вируса и че дезинфектантите могат да се окажат вредни за здравето на хората.

**ГРАДЪТ БЕЛЕЖИ
ВСИЧКИ, КОИТО
МИНАВАТ ПРЕЗ
НЕГО ИЛИ
ЖИВЕЯТ ТАМ.
ИСТАНБУЛ
ОМАГЬОСВА.
ОТКАКТО ИМА
КОВИД-19,
ВСИЧКО ТОВА
ПОЧТИ ИЗЧЕЗНА.”**
—ЕМИН ЙОЗМЕН

15.07

МИГРАНТИ В ОГНИЩЕТО НА КОВИД-19 БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Снимка:
ЗИЯХ ГАФИЧ

Пакистански мигранти, търсещи убежище в страните от ЕС, изкачват планината Плешевица, близо град Бихач. Малкият босненски град е само на няколко километра от границата с Хърватия, която е член на ЕС. От страх да не бъдат причакани и ограбени в гъстите босненски

гори мигрантите обикновено се движат на големи групи от по 50–100 човека. Щом прекосят хърватската граница, те се пръсват на по-малки групи, за да не бъдат засечени. С малък достъп до здравни грижи и санитарни помещения, нахлякали по земята в претъпкани лагери, мигрантите са изложени на висок риск от заразяване с Ковид-19.

29.05

**ТЛАСКАНИ ОТ ГНЯВ И
МЪКА, ХОРАТА ИЗЛИЗАТ
ПО УЛИЦИТЕ
МИНЕАПОЛИС,
МИНЕСОТА, САЩ**

Снимка:
ДЕЙВИД ГУТЕНФЕЛДЪР

Убийството на Джордж Флойд от служители на градската полиция възпламени протести срещу полицейското насилие навсякъде в САЩ и по света. Дейвид Гутенфелдър отразявал демонстрациите близо до дома си в Минеаполис. „Няма един протестиращ, нито един възглед – всички са тласкани от мъката – казва той. – Мъката по този човек, но и също мъката от цял живот на болка.“ Четири дни след смъртта на Флойд протестиращите подналяли участъка на замесените полицаи. Полицията отвърнала с гумени куршуми и сълзотворен газ срещу тълпата. Сред целия гняв и хаос Гутенфелдър чул крясък: „Боли ни. Боли ни“. На следващия ден протестираща получава първа помощ, след като е била ударена близо до окото при друг сблъсък.

**8 МИНУТИ
И 46 СЕКУНДИ:
ВРЕМЕТО, ПРЕЗ
КОЕТО ПОЛИЦИАТЕ
НАТИСКАТ НА
ЗЕМЯТА ДЖОРДЖ
ФЛОЙД, СЕ ПРЕ-
ВЪРНА В МОЩЕН
СИМВОЛ НА
ГЛОБАЛНИТЕ
ПРОТЕСТИ СРЕЩУ
СИСТЕМНИЯ
РАСИЗЪМ.**

05.06

ПОГРЕБЕНИЕ НА МАЙКА И СИН ЛОНДОН, АНГЛИЯ

Снимка:
ЛИНЗИ АДАРИО

Близки и приятели се събират за двойното погребение на 104-годишната Алекстийн Алвира Робъртс и сина ѝ Брендис Меткаф Робъртс, на 79 години. Брендис починал от усложнения от Ковид-19 в дом за възрастни хора. Алекстийн, която пристигнала във Великобритания от Ямайка през 1955 г., починала от естествена смърт. Според Националната статистическа служба за чернокожите в Англия и Уелс е имало около четири пъти по-голяма вероятност да починат от вируса, отколкото за белите. Тази висока смъртност е отражение на столетията неравенство, на които били подложени малцинствата.

“
ДОКУМЕНТИРАНЕТО
НА КРИЗА ОТ
ПЪРВА РЪКА – ДА
БЪДЕШ СВИДЕТЕЛ
НА УСПЕХИТЕ И
ПРОВАЛИТЕ – Е ОТ
ПЪРВОСТЕПЕННО
ЗНАЧЕНИЕ ЗА
ИНФОРМИРАНА
ПОЛИТИКА И
ЗА ТЪРСЕНЕ НА
ОТГОВОРНОСТ ОТ
ЛИДЕРИТЕ.”
— ЛИНЗИ АДАРИО
ОТНОСНО СНИМАНЕТО
НА ЕПИДЕМИЯТА ВЪВ
ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

17.04

ПОСЛЕДНА БЛАГОСЛОВИЯ НОВАРА, ИТАЛИЯ

Снимка:
АЛЕКС МАДЖОЛИ
MAGNUM PHOTOS

◀

Свещеник в северозападния италиански град Новара прекръства ковчези, които пристигат от Бергамо – един от първите центрове на епидемията в Италия. Моргите и крематориумите там били пълни до краен предел, поради което части на италианската армия били изпратени да превозват телата на други места в областта, където да бъдат подготвени за кремиране или погребение. На някои семейства отнело седмици да открият къде са били отнесени техните починали близки. Служителите в погребалните бюро се превърнали в работници на първа линия, които с мъка понасяли физическия и психическия товар на вируса, който покосявал техните общности.

“

**БЕШЕ ПО-ЛОШО
ОТ ВОЙНА.
ПО ВРЕМЕ НА
ВОЙНА ПОНЕ
ХОРАТА МОГАТ
ДА ПРИБЕРАТ
ОСТАНКИТЕ
НА СВОИТЕ
БЛИЗКИ ЗА
ПОГРЕБЕНИЕ.”**

—РОБЕРТА МАГОНИ,
УПРАВИТЕЛКА НА
ПОГРЕБАЛНО БЮРО
В ПРОВИНЦИЯ
БЕРГАМО

29.02

ПО ТЪНЪК ЛЕД КРАЙ МАДЛЕНСКИТЕ ОСТРОВИ, КВЕБЕК

Снимка:
ДЖЕНИФЪР ХЕЙС

◀

Кървави петна бележат местата, където гренландски тюлени са родили в залива Сейнт Лорънс. За да оцелеят, малките имат нужда от плътен лед, но през последните години световното затопляне и недостигът на стабилен лед са довели до по-голям брой загинали тюленчета. В крайна сметка тази ситуация може да накара популацията от гренландски тюлени да напусне залива в търсене на все по-редките ледени ясли.

“

**ТРУДНО Е ДА
РАЖДАШ НА ЛЕДА
И ЕСТЕСТВЕНАТА
СМЪРТНОСТ
Е ВИСОКА.
ДОБАВЕТЕ СЕЗОН
С ПО-ВИСОКИ
ТЕМПЕРАТУРИ
И ВСЕ ПО-МАЛКО
ЛЕД И ПОЛУЧАВАТЕ
СМЪРТОНОСНА
КОМБИНАЦИЯ
ЗА МАЛКИТЕ.”**
—ДЖЕНИФЪР ХЕЙС
ОТНОСНО
ГРЕНЛАНДСКИТЕ
ТЮЛЕНИ,
КОИТО СНИМА

05.03

БУРЯ ОТ НАСЕКОМИ В ИЗТОЧНА АФРИКА БАРСАЛИНГА, КЕНИЯ

Снимка:

ДЕЙВИД ЧАНСЪЛЪР

В тази година на бег-ствия Източна Африка беше сполетяна от още едно: пустинни скакалци. Рояците, които започнаха да нахлуват в района в края на 2019 г., се превърнаха в ужасна заплаха за африканските фермери. През януари Кения преживя най-лошото нашествие от скакалци от 70 години насам. Насекомите се развъждат, когато в сухи райони валият обилни дъждове и растителността избуява. Ветровете от Арабския полуостров изтласкват рояците към Африканския рог, което оставя милиони хора гладни. Един-единствен рояк може да достигне 70 млрд. скакалци и да унищожи над 130 млн. kg реколта дневно. Дори малък рояк от 40 млн. насекоми може да яде на ден колкото 35 000 души.

**ПОДОБНИ РОЯЦИ
В БЪДЕЩЕ
ЩЕ ОЗНАЧАВАТ,
ЧЕ НЯМА ДА ИМА
С КАКВО
ДА НАХРАНИМ
ЖИВОТНИТЕ СИ.
НЕ ПО-МАЛКО
СТРАШНО Е
ОТ КОВИД-19.”**

—АЛБЕРТ
ЛЕМАСУЛАНИ,
ДОБРОВОЛЕЦ
В БОРБАТА
СЪС СКАКАЛЦИТЕ

ПРИЗРАЧНИТЕ ХИМАЛАЙСКИ БАРСОВЕ

ТЕКСТ: ПИТЪР ГУИН СНИМКИ: ПРАСЕНДЖИТ ЯДАВ, ФРЕДЕРИК ЛАРЕЙ
И САНДЕШ КАДУР

От хилядолетия
снежните барсове дебнат
из най-суровите места
в Централна Азия –
главломни урви, дълбоки
ждрела, високи пустини.
Тук разрежданият
въздух, дълбокият
сняг и минусовите
температури
са позволили на тези
потайни котки да
избягват човешките
очи и да се разтварят в
пейзажа като фантоми.
Но благодарение
на опазването,
фотокапаните и туризма
те най-сетне идват
на фокус.

Мъжки снежен
барс маркира
територията си
в индийския регион
Ладакх. Котките
пръскат с урина,
оставят белези от
нокти и търкат
лицевите си жлези по
скалите, за да обявят
присъствието си.
За разлика от най-
близките им роднини,
тигрите, снежните
барсове не могат да
реват. Вместо това
те пухтят, мяукат,
ръмжат и съскат.

САНДЕШ КАДУР

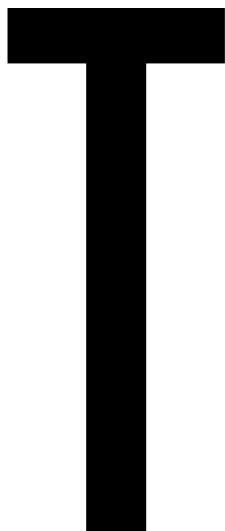

Женска наглежда
едно от двете си
малки в националния
парк „Сандзянюен“
на Тибетското
плато в китайската
провинция Цинхай.
Ареалът на снежния
барс се простира на
около 2 млн. кв.км
през 12 държави
в някои от най-
суровите области
в света, което
силно затруднява
изучаването на вида
като цяло.

ФРЕДЕРИК ЛАРЕЙ

ТОЗИ СТАР СНЕЖЕН БАРС бил добре познат в Кибер. През последните няколко години хората тук започнали да разпознават едрият мъжкар с разкъсано ляво ухо и се опитали да го следят, доколкото изобщо било възможно.

Именно възрастните са тези, които трябва да наблюдават. Когато барсовете са твърде стари, за да ловуват козирозите и сините овни (барали), които живеят по варовиковите чукари, те търсят по-лесна плячка – селските кози и овце, кончетата и малки якове.

В един смразяващ следобед през февруари аз клечах на ръба на зееща пропаст, наблюдавайки стария барс с бинокъл. Той дремеше на една изгатица на отсрещния хълм. Воал от снежинки се вееше из ждрелото и от време на време, когато трепнех с бинокъла, опушената на цвят козина на котката, с черни като възлен розетки изчезваше в гънките и сенките. „Да му се не види, пак го загубих“ – прошепвах аз. Прасенджит поглеждаше през камерата си и ми го показваше и аз проследявах по пръста му къде лежеше животното.

Това в крайна сметка беше барсът на Прасенджит. Някои от местните водачи дори го наричаха така. Когато ни информираха, че е била забелязана котка, един от тях каза: „Твоята е“, потупвайки лявото си ухо.

През последните две години фотографът Прасенджит Ядав следил въпросния мъжки барс пеша и с фотокапани в

тази висока област на долината Спити в Северна Индия. През идните седмици цял ден да изминем към 50 км, спускайки се в каньони, изкачвайки с мъка покрити със сняг проходи, катерейки се по заледени скали. Но днес – първият ми ден в Кибер, все още замаян от изкачването на 4200 м – котката беше благоволила да се появи.

Още от колежа, когато прочетох книгата на Петер Матиесен „Барсът“, ми беше идея фикс да видя някое от тези потайни създания. Може би защото Матиесен така и не го направил. През 1973 г. той и легендарният биолог Джордж Шалер прекарвали два месеца в непалските планини и забелязали следи от котките, но не зърнали нито една. Казват, че по онова време Шалер бил единият от едва двамата западници,

Женска слиза по склон в националния парк „Сандзянюен“. Откак баралите и други видове плячка са в изобилие тук, тя ловува на сравнително малка територия от 15 до 25 кв.км. Когато плячката е оскъдна, снежният барс може да се нуждае от над 1000 кв.км ловна територия.

ФРЕДЕРИК ЛАРЕЙ

видели див барс. През 1970 г. той направил вероятно първата снимка на барс в естествената му среда. В продължение на повече от две десетилетия това цяло да бъде единственото познато съществуващо фотоизображение на самотното, потайно животно.

Затова беше абсолютна ирония, че когато най-сетне наблюдавах барс, най-отчетливият звук в ушите ми беше постоянното жужене на двайсетина камери, заснемащи стотици кадри с котката. На стръмната скала заедно с Прасенджит и мен имаше туристи от цял свят, повечето приведени над скъпи телеобективи.

NGS – дружество с идеална цел, работещо за опазване на земните ресурси, подпомогна финансирането на тази статия.

През последните няколко седмици Кибер се беше превърнал в мястото, където котките можеха да се видят с някаква предвидимост. Но пътешествието не е за слабохарактерните. Селото е достижимо само по криволичещ тесен път, издълбан в невероятно стръмните планини. А и трябва да отидете през зимата, когато снежните леопарди следват плячката си до по-ниски места, което означава, че по-големи участъци от пътя са покрити със сняг и лед.

Предишния ден, когато двамата с Прасенджит пътувахме с автомобил до горе, стисках с побелели кокалчета гръжката на вратата, докато той се справяше със заледените остри извивки и завои без видимост. От време на време виждахме как гъжд от чакъл се изсипва върху пътя

Възрастен мъжки,
добре познат на
селяните от Кибер,
яде домашна овца,
която е убил близо
до малката им
общност в долината
Спити в индийските
Хималаи. Дори когато
снежните барсове
имат достъп до
дивеч, те убиват
добитък, ако им се
отвори възможност.

ПРАСЕНДЖИТ ЯДАВ

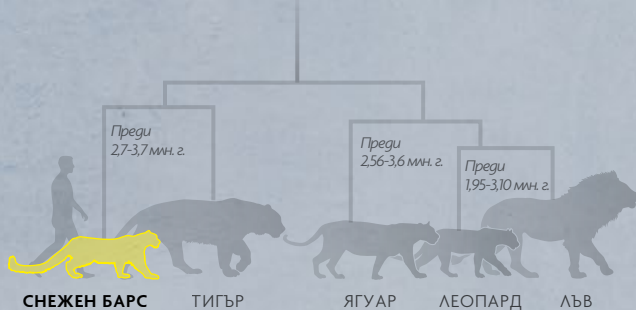

ТЯЛО В РАВНОВЕСИЕ

Адаптации на опашката, крайниците, гръбнака и главата помагат при лова на голяма височина, запазвайки топлината и енергията. Въпреки че са роднини на тигрите, снежните барсове имат тела, оптимизирани за пързавост и скорост, а не за брутална сила по време на лов.

Генетичният анализ поставя снежните барсове твърдо сред големите котки от рода *Panthera*. Някога се смятало, че те са далечни роднини поради уникалната им морфология.

Пухкава опашка

Барсовете имат пропорционално най-дългите опашки сред големите котки – дълги почти колкото останалата част от тялото им. Когато си почиват, дебелината опашка топли краката и носа им.

Гъвкав гръбнак

Снежните барсове имат дълга и гъвкава долна част на гръбнака, което им позволява да издължават и свиват гърба си, за да изминават по-голямо разстояние с всяка крачка.

Опашката се протяга при скокове и осигурява баланс при завоите.

Снежните барсове могат да прескачат 15-метрови ждрела; могат също да скачат на височина до 2 м, без да се засилват.

Особено дълги крайници

Подобно на гепардите, барсовете имат издължени задни крайници за по-мощни скокове и по-добро ускорение от ягуарите и други котки. Те също така са единствените големи котки с удължени пищялни кости.

Размерът на костта е показан в съотношение с дължината на животното.

ОПАСНО ПРЕСЛЕДВАНЕ

Снежните барсове могат да прескачат проломи, променяйки посоката си по средата на скока, като се отблъскват от скалите, докато преследват плячката си със скорост до 65 км/ч по най-стръмни терени.

Опитват се да хванат едро животно на всеки 8 до 10 дни, консумирайки го за няколко дни.

Снежен барс
(*Panthera uncia*)

Сибирски козирог
(*Capra sibirica*)

*ТОЧНАТА МАКСИМАЛНА ВИСОЧИНА Е НЕИЗВЕСТНА

ПЛАНИНСКИ ЛОВЦИ

Тези ловки, обитаващи големи височини котки се справят с живота на покрива на света от цяла вечност – и тялото им говори за това. Барсовете компенсират нуждата си от бързина и сила при преследването на плячката с адаптации, които им помагат да се справят със стръмния терен, оскъдния кислород и силния студ.

КАК ДИШАТ

Снежните барсове нямат масивни глави и силна захалка като роднините си лъвовете и тигри, а са възприели по-леки и по-къси заоблени черепи като на гепардите. Имат обаче много по-широки носни кухини, които поемат голямо количество топъл въздух.

Затоплен въздух

Топлият въздух, напускащ белите дробове, загрява смразяващия вдишван въздух. В особено широките и плътни лабиринти от кост и тъкан, наречени носни раковини.

Максимум кислород

Широките ноздри и носни кухини улесняват вдишването на големи количества разреден, беден на кислород въздух.

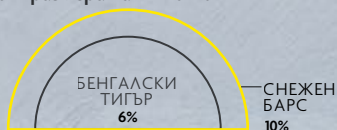
Най-дългата козина сред всички големи котки улавя слой въздух близо до кожата, за да изолира телата им при температури под нулата. Дължината на козината варира на различните места по тялото.

Големи котки се срещат от нулево надморско равнище до планинските гори, но само снежните барсове обитават най-високите върхове.

Предпазни лапи

Широките лапи действат като снегоходки, разпределяйки телото и предпазвайки котките да не потънат в дълбокия сняг.

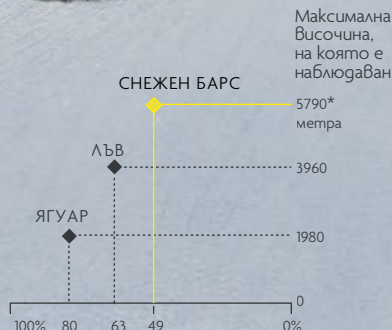
Размер на лапата като процент от размера на тялото

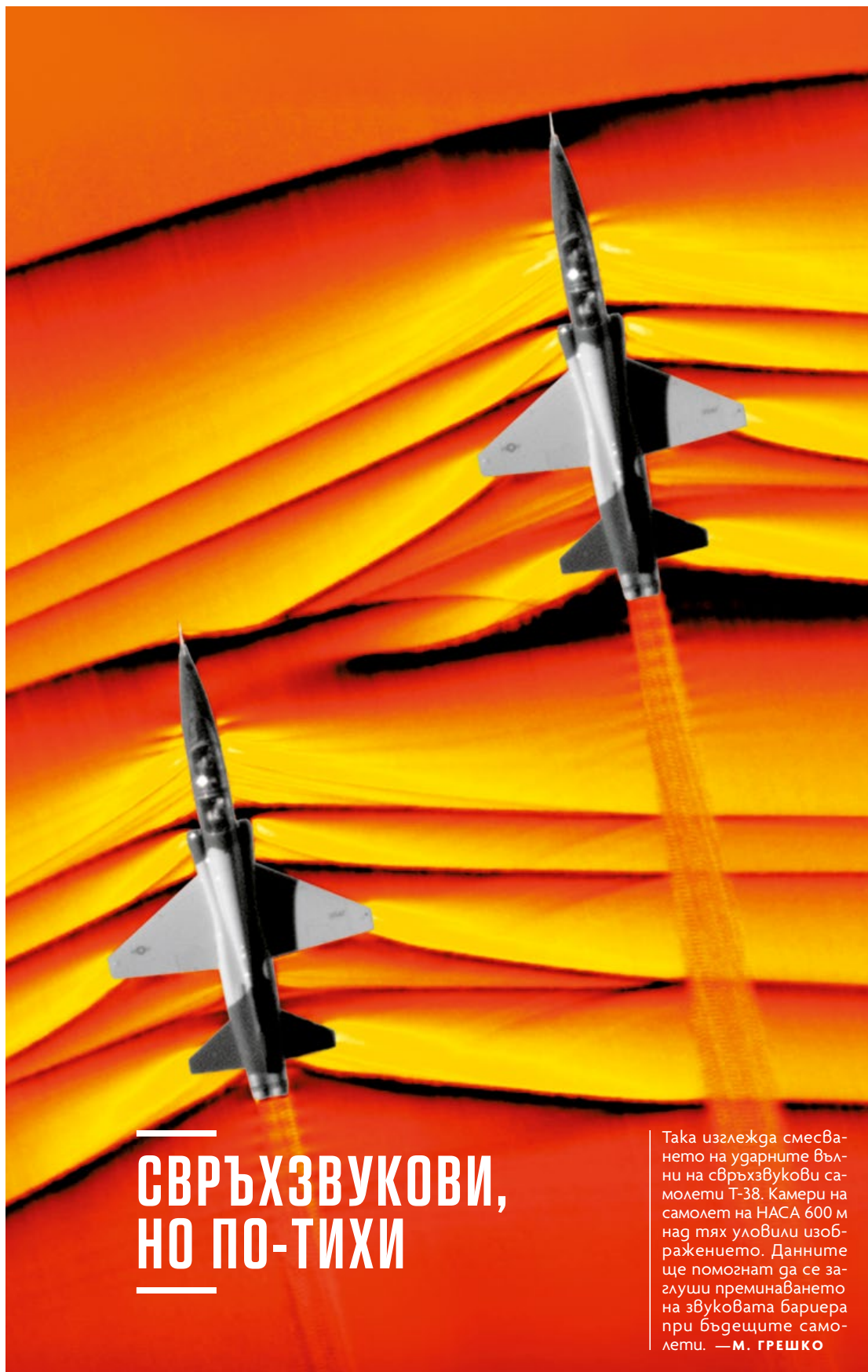

Височинни съратници

Смята се, че модифициран ген при снежните барсове произвежда повече кръвоносни съдове в белите дробове, за да извличат повече кислород. Сходна мутация е била открита и при вълците и хората, живеещи на Тибетското плато.

Наличен кислород в сравнение с нулева надморска височина

СВРЪХЗВУКОВИ, НО ПО-ТИХИ

Така изглежда смесването на ударните вълни на свръхзвукови самолети T-38. Камери на самолет на НАСА 600 м над тях уловили изображението. Данните ще помогнат да се заглуши преминаването на звуковата бариера при бъдещите самолети. —**М. ГРЕШКО**